

INSON KAMOLOTIDA TARBIYANING O'RNI VA AHAMIYATI

Raupov Ulug'bek Rustamovich

Buxoro Xalqaro Osiyo universiteti

Pedagogika kafedrası 1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14872499>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bevosita inson kamolotida tarbiyaning o'rni va ahamiyati qanchalik muhim ekanligi va bunda oila va ota-onaning o'rni haqida to'xtalib o'tilgan.

Shuningdek o'tmish ajdodlarimizning inson kamolotidagi tarbiyaviy hikmatli so'zlaridan namunalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: milliy tarbiya, komil inson, bola siymosi, qadriyatlar, tafakkur, ma'naviyat.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF EDUCATION IN HUMAN DEVELOPMENT

Abstract. This article directly discusses the role and importance of education in human development, and the role of family and parents in this. It also provides examples of wise words of our ancestors on education in human development.

Keywords: national education, perfect person, child image, values, thinking, spirituality.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕКА

Аннотация. В данной статье непосредственно обсуждается роль и значение образования в развитии человека, а также роль семьи и родителей в этом. Приведены также примеры мудрых высказываний наших предков о развитии человечества.

Ключевые слова: национальное воспитание, совершенный человек, образ ребенка, ценности, мышление, духовность.

Har bir xalqning tanazzuli yoki yuksalishi shu yurtda voyaga yetayotgan farzandlarning ilmi, bilimi, ma'naviy dunyoqarashi, urf-odat va milliy qadriyatlarga bo'lgan sadoqatiga bog'liqdir. Ushbu ma'naviy sifatlar esa, albatta, tarbiya orqali shakillanadi. Tarbiya o'zligini anglagan har qanday jamiyat va har qanday davr uchun ustuvor masala deb qaralgan. Bugungi kunda jamiyatimizdagi yosh avlodni tarbiyalash har qachongidan ham dolzarb hamda muhim hisoblanadi. Negaki, hayotning tobora raqmlashgan, internet tarmoqlariga asoslanib borishi ushbu dolzarblikni talab etadi.

“Milliy va zamonaviy o'zbek bolasining siymosi qanday bo'lishi kerak?” degan savolga javob talab qilmoqda. Bugungi bola o'tgan asr bolasidan keskin farq qiladi, o'zbek o'g'il-qizlari zamonaviy komil inson siymosiga ega bo'lmog'i lozim. Tabiiyki, bu jarayonda oilaviy tarbiyaning o'rni beqiyos. Bola, asosan, oilada tarbiyalanadi. Oila muhiti bolaning dunyoqarashiga va xulqiga doimo o'z ta'sirini o'tkazib turadi. Ibn Sino ta'biricha, “ota-ona bola tarbiyasini unga ism qo'yishdek oliyjanob vazifadan boshlaydi”.

Lekin bugungi kunda hayotimizda va oilada tarbiyaga berilayotga e'tibor susaygandek.

Oilaning boshi bo'lgan erlarning ba'zilar ko'chadagi ulfatchilikdan, ish yuzasidagi safarlardan ortib, o'z farzandlarini moddiy tomondan ta'minlashlari mumkin, ularning ma'naviy jihatdan tarbiyalashga, ruhiy madad bo'lishga qiziqish va intilishlarini, ularni qiynayotgan muammolar nimalardan iborat ekanligini bilishga, o'rganishga vaqt ajrata olmaydilar, vaqt topsalar ular bilan gaplashishga hafsala qilmaydilar.

Bolaning jamiyatda mustaqil fikrga ega bo'lishi, mushkul vaziyatlardan kuchli iroda bilan chiqib olishi, hayotda o'z o'rniga ega bo'lishi yoshlikda olgan tarbiyasiga bog'liq va muhim hisoblanadi. Yoshlikda bolani kitobga qiziqitirish ham bevosita uning tarbiyasiga ta'sir qiladi¹.

XI asrda yashab ijod etgan mutafakkir Yusuf Xos Xojib o'zining "Qutadg'u bilig" asarida tarbiyaning o'rni haqida alohida to'xtalib o'tadi va uning ahamiyati muhim ekanligini ta'kidlaydi.

Bola tarbiyasi haqida shunday yozadi: "Farzand qanchalik bilimli, aqlli-xushli bo'lsa otasining yuzi shunchalik yorug' bo'ladi". U bola tarbiyasida otaning ma'suliyatiga alohida e'tibor beradi. "Kimning o'g'il-qizi erka bo'lsa, deb yozadi u, unga shu kishining o'zi mungli bo'lib yig'laydi. Ota bolani kichikligida bebosh qilib qo'ysa bolada gunoh yo'q barcha jafo otaning o'zida; o'g'il-qizning xulq-atvori yaramas bo'lsa, bu yaramas ishni ota qilgan bo'ladi².

Ota bolalarini nazorat qilib, turli xunarlarni o'rgatsa, ular ulg'aygach, o'g'il-qizim bor deb sevinadi; o'g'il-qizga hunar va bilim o'rgatish kerak, toki bu hunar bilan ularning fe'l-atvorlari go'zal bo'lsin³". Ushbu so'zlarning ma'nosini, mag'zini chaqadigan bo'lsak, demak ota-ona farzandini faqatgina moddiy ta'minlamash bilan cheklanib qolmay, balki uning tarbiyasiga ham alohida to'xtalib o'tishi kerak.

Buyuk ajdodimiz bobokolonimiz Abu Ali ibn Sino 980-yil Buxoroning Afshona qishlog'ida tavallud topgan. Ibn Sino o'zining tibbiyotga doir qo'llanmalari bilan birga, o'zining tarbiyaga oid ham bir qacha qo'llanmalarini yaratgan.

Inson kamolot sari harakat qilar ekan ibn Sino hayotga, undagi borliqdagi savollarga o'z ma'naviyati bilan javob berar ekan – "Insonning kamoloti, tarbiyasidadir deydi, ya'ni uning fikricha, tarbiya odamda narsa va hodisaga ongli munosabatda bo'lishni rivoj toptirishi kerak.

Abu Ali ibn Sino bolaning o'smirligidan uning manaviy olami, ruhiyati, tarbiyasiga, uning kelajak uchun foydali, yetuk inson bo'lishini inobatga olar ekan"; buning uchun, avvalo bolaning ta'lim tarbiya nazariyasiga alohida e'tibor beradi. Uning nazarida "onglilik inson baxtining asosidir. Har bir inson kuchli, aqlli, jismoniy jihatdan yetuk bo'lmog'i lozim. Agarda kishida bu hislatlar bo'lmasa tom ma'noda inson jamiyat a'zosi bo'la olmaydi" deydi.

Shuningdek, Ibn Sino bola tarbiyasiga alohida e'tibor berilish lozimligini, buning uchun esa u bilan alohida suhbat uyushtirish va ertaklar, hikoyalar o'qish ham juda foydali ekanligi haqida yozadi.

Abu Ali Ibn Sino o'zining bola tarbiyasida oilaning o'rni alohida ekanligini ta'kidlab, bevosta oila va undagi farzand tarbiyasi haqida "Tadbiri manzil" asarida ota-onaning oilada farzand tarbiyalashi haqida alohida to'xtalib o'tgan. Otning farzand ya'ni bola tarbiyasida ham amaliy ham nazariy bilimlarga ega bo'lishi kerak deydi. Olim oila boshlig'ini bu sohada yetarli bilimi, tajribasi bolmasa u oila a'zolariga yaxshi tarbiya bera olmaydi, deya ta'kidlaydi. Ibn Sino yaxshi tarbiya oila farovonligi, baxtining asosi, zamini ekanligini, oila muhitida har qanday holatda bolaning barkamol qilib yetishtirish ota-onasining asosiy burchi, vazifasi ekanligini ta'kidlaydi.

Bevosita Ibn Sino o'zining qarashlarida jamiyat kishilarning o'zaro kelishuvi asosida qabul qilinadigan adolatli qonunlar yordamida boshqarilishi lozimligini aytadi. Jamiyat a'zolarining hammasi bu qonunga itoat etishlari, qonunni buzish va adolatsizlik jazolanishi lozimligini alohida ta'kidlaydi. Agar podshoning o'zi adolatsizlikka yo'l qo'ysa, xalqning unga qarshi qo'zg'oloni to'g'ri va jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlanmog'i lozim deb hisoblaydi.

O'zining axloq to'g'risidagi fikrlarida insonlarning kundalik ishlaridagi eng zarur axloqiy munosabatlarga, kamtarlik, izzat-hurmat, jasurlik, to'g'rilik, sofdillik kabi xulqiy qoidalarga alohida e'tibor beradi.

Ibn Sino bolaning ilm-fan yoki hunar egallashga intilishida o'qituvchining unga bergan bilimi, mehnati natijasidan zavqlana olishni o'rgatishi zarurligini uqtiradi. Bola chiroyli axloqiy tarbiyaga ega bo'ishi hamda hayotda o'z o'rnini topishi uchun, albatta, o'qituvchi unga ko'makdosh bo'ishi va unga chiroyli tarbiyada bo'lishligini ta'kidlab o'tadi.

Bolaning sog'lom, aql-taffakkuri yaxshi rivojlanganligi ~~bo'lishi~~ bevosita jamiyatdagi tarbiyali va komil insonlarning soni ortishiga xizmat qiladi. Yoshlarimizni ~~bevosita~~ mana shu ruhda tarbiyalash, har bir jamiyat a'zosining burchi hisoblanadi. Zero xalqimizda "Bir bolaga yetti mahalla ota-ona" maqoli bejiz aytilmagandek. Afsuski bugungi kunda yon atrofimizda yoshlar tarbiyasiga dahldor bo'lgan hodisalarga loyaqdligimiz tufayli ularning ruhiy, ma'naviy dunyoqarashiga dahl qiladigan ko'ngilsizliklar sodir bo'lmoqda³.

Xulosa: Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, bugungi kunda farzandingizga uni yaxshi ko'rishingzni, kelajakda siz uni qanday inson bo'lishini orzu qilishingiz haqida eslatib turing. Buning uchun yaxshi o'qishi kerak ekanligini, doimo oldinga qarab intilishi va ~~bevosita~~, eng asosiysi, vaqtdan unumli foydalanishni bilishi zarurligiga haqida doimo eslatib turish kerak.

Bola ilk tarbiyani oiladan olar ekan ya'ni qush uyasida ko'rganini qilishini inobatga oladigan bo'lsak, avvalo, ularga namuna bo'lishga harakat qilishimiz kerak. Shundagina komil insonni tarbiyalashdek maqsadga erishishimiz mumkin.

REFERENCES

1. Xodjayev B. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. – T.: «Sano standart» nashriyoti, 2017-yil, 154-157.
2. Abu Rayxon Beruniy. Mineralogiya. –T., 2009.
3. Yusuf Xos Hojib. Qutadg‘u bilig. –T., 2008.